

ANTONÍN RŮŽEK, DAGMAR CÍSAŘOVÁ

ZÁSADY ROZHODOVÁNÍ V OPRAVNÉM ŘÍZENÍ*)

I. ROZSAH, V NĚMŽ OPRAVNÁ INSTANCE PŘEZKOUMÁVÁ NAPADENÉ ROZHODNUTÍ

Srovnání úprav jednotlivých procesních řádů u odpovídajících opravných prostředků ukazuje leckdy výrazné rozdíly v přístupu.

A. Řádné opravné prostředky

1. Mezi řádné opravné prostředky se řadí ve správním řízení odvolání a rozklad, v občanském soudním řízení odvolání, v trestním řízení odvolání a stížnost. Arbitrážní řízení řádný opravný prostředek nezná.

Nejšíře vymezuje rozsah přezkumné činnosti *správní řád*. Podle něho (§ 59 odst. 1) odvolací orgán přezkoumá rozhodnutí správního orgánu napadené odvoláním v celém rozsahu. To znamená, že se přezkoumává výroková část (tj. všechny výroky rozhodnutí), odůvodnění rozhodnutí i řízení, které předcházelo vydání rozhodnutí.¹⁾ Stejně je rozsah přezkumné povinnosti opravné instance vymezen i v řízení o rozkladu (opravném prostředku proti rozhodnutí ústředního orgánu státní správy vydanému v 1. stupni).

I když velmi široce, ale přece jen poněkud užším způsobem vymezuje rozsah přezkumné činnosti opravné instance *trestní řád*. Podle jeho ustanovení § 254 odvolací soud přezkoumá zákonnost a odůvodněnost všech výroků rozsudku, proti nimž může odvolatel podat odvolání, i správnost postupu řízení, které předcházelo rozsudku, přihlížeje přitom i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány. Jestliže odvoláním byla napadena část rozsudku týkající se jen některé z více osob, o nichž bylo rozhodnuto tímž rozsudkem, přezkoumá odvolací soud uvedeným způsobem jen tu část rozsudku a předcházejícího řízení, která se týká této osoby. U odvolání (tedy opravného prostředku proti rozsudku) se přezkumná povin-

*) Jde o jeden z výstupů z úkolu VIII-5-3/5-4 SPZV „Náprava vadných rozhodnutí“.

¹⁾ Komentář ke správnímu řádu. Praha 1969, poznámky k § 51 odst. 1, str. 133 až 137, zejména str. 135.

nost opravné instance vztahuje jen na tu část rozsudku, která se týká osoby, ohledně níž bylo odvolání podáno.

O něco užší než u odvolání je přezkumná povinnost opravné instance u stížnosti. Podle § 147 odst. 2 tr. ř., jestliže stížnost se týká jen některé z více osob nebo jen některé z více věcí, o nichž bylo rozhodnuto tímž usnesením, přezkoumá nadřízený orgán jen správnost výroků týkajících se této osoby nebo této věci a řízení předcházející napadené části usnesení. U stížnosti — na rozdíl od odvolání — nemá tedy nadřízený orgán povinnost přezkoumat vždy všechny výroky usnesení (celou část usnesení) týkající se osoby, ohledně níž byla stížnost podána; to tehdy, jestliže usnesením bylo rozhodnuto o několika věcech, týkajících se téže osoby, stížnost však byla zaměřena jen proti rozhodnutí o některé nebo některých z těchto věcí. Zde se omezí přezkoumání jen na tuto věc (tyto věci), tuto věc (tyto věci) však přezkoumá v takovém rozsahu, jaký platí u odvolání.

Nejúže je rozsah přezkumné povinnosti vymezen v *občanském soudním řízení*. Jako zásada platí (§ 212 odst. 1 věta 1.), že odvolací soud projedná věc v mezích, v nichž se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí. Určuje tedy odvolatel výrok, který se má přezkoumat, i důvod přezkoumání. Odvolací soud přezkoumává pak nejen výrok v naznačeném směru, ale i správnost řízení, které mu předcházelo (§ 212 odst. 2). Výjimky z obecně určených mezí přezkumné povinnosti odvolacího soudu stanoví § 212 odst. 1 o. s. ř. ve druhé větě tohoto ustanovení pod písm. a) až d).²⁾

Jinak je odvolací soud vázán mezemi vytyčenými odvolatelem v odvolání. Meze odvolání nemůže měnit v průběhu odvolacího řízení ani odvolatel. Kdyby je omezil, rovnalo by se to prakticky částečnému zpět-vzetí odvolání.

Jiné stanovisko zaujímá zákon k návrhům učiněným odvolatelem a k důvodům odvolání. Oboje může odvolatel v průběhu odvolacího řízení měnit. Důvody uváděnými odvolatelem není vázán ani soud (je to důsledek apelačního principu, na němž je odvolání v občanském soudním řízení vybudováno). Odvolací soud může rozhodnout ve prospěch odvolatele i z jiného důvodu, než který uplatnil odvolatel, jestliže jej v odvolacím řízení zjistí.

Rozdíl mezi odvoláním podle trestního řádu a odvoláním podle občanského trestního řádu, pokud jde o rozsah přezkumné povinnosti, vyplýne z těchto příkladů:

Obžalovaný byl uznán vinným trestným činem a za jeho spáchání mu

²⁾ Soud není vázán mezemi stanovenými odvolatelem ve věcech, v nichž lze zahájit řízení bez návrhu (písm. a), kdy na rozhodnutí o napadeném výroku je závislý výrok, který odvoláním nebyl dotčen (písm. b), v případech tzv. nerozlučného společenství (písm. c), když z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (písm. d).

byl uložen peněžitý trest Kčs 5000,—. Odvoláním napadl obžalovaný jen výrok o trestu s tím, že mu měl být uložen peněžitý trest Kčs 2000,—, a žádal, aby rozsudek soudu prvního stupně byl takto změněn. Odvolací soud musí na podkladě tohoto odvolání přezkoumat nejen výrok o trestu, ale i výrok o vině. Zjistí-li, že obžalovaný neměl být vůbec odsouzen, zproští jej obžaloby a samozřejmě v souvislosti s tím zruší i celý výrok o trestu. Jestliže shledá výrok o vině správným, pak posoudí otázku správnosti výše uloženého peněžitého trestu, a dojde-li k závěru, že měl být uložen např. peněžitý trest pouze ve výši Kčs 1000,—, uloží jen tento trest.

V občanském soudním řízení byl žalovaný uznán povinným zaplatit žalobci částku Kčs 5000,— jako náhradu škody. Ve výrokové části rozsudku se uvádí jen částka, kterou je žalovaný povinen zaplatit, zvláštní výrok o tom, že žaloba je důvodem po právu, výroková část neobsahuje (to se dovodí pouze v odůvodnění rozsudku). Žalovaný napadne rozsudek odvoláním, brojí jen proti stanovené výši, tvrdí, že správně měl být uznán povinným zaplatit pouze Kčs 2000,—, a žádá, aby žaloba co do další požadované částky byla zamítnuta.

Odvolací soud se zde zabývá nejen otázkou výše škody, ale i otázkou, zda žalovaný má vůbec povinnost hradit škodu jen do výše Kčs 2000,— (tedy i tím, zda je tu titul k náhradě škody). V tom by byla shoda mezi trestním řízením a občanským soudním řízením. Zjistí-li však odvolací soud, že titul k náhradě škody tu vůbec nebyl, nemůže vyvodit z toho ten závěr, že by šel nad žádost odvolatelovu a žalobu vůbec zamítl. Žalobu může zamítnout jen, pokud se domáhá žalobce částky vyšší než Kčs 2000,—. Dojde-li odvolací soud k závěru, že povinnost k náhradě škody žalovaný má, že škoda však činí jen Kčs 1000,—, ne tedy Kčs 2000,—, musí přes toto zjištění uznat žalovaného povinným zaplatit částku Kčs 2000,—.

Rozdíl mezi přístupem občanského soudního řádu a trestního řádu je dále tehdy, jestliže rozsudkem bylo rozhodnuto o několika věcech. Jestliže obžalovaný byl rozsudkem odsouzen pro několik trestných činů spáchaných několika skutky (konalo se společné řízení podle § 20 tr. ř.) a výrok o vině napadl jen, pokud šlo o jeden skutek, musí přesto odvolací soud přezkoumat výrok o vině i pokud jde o ostatní skutky. Naproti tomu, bylo-li v občanském soudním řízení rozhodnuto o několika právech se samostatným skutkovým základem a odvolání se vztahuje jen na některé takové právo, pak odvolací soud přezkoumá rozsudek, jen pokud jde o toto právo (srov. § 206 odst. 2 o. s. ř. — právní moc výroku, který není napaden, není v tomto případě odvoláním dotčena).³⁾ Zjednodušeně je

³⁾ Jde o zásadu; výjimky z ní možno v této souvislosti nechat stranou (§ 212 odst. 1 o. s. ř., srov. pozn. 2).

možno říci, že zatímco v trestním řízení, i když obžalovaný své odvolání zaměřil jen na jednu z věcí, které byly předmětem řízení, musí odvolací soud přezkoumat všechny věci týkající se obžalovaného, o nichž bylo rozhodnuto tímž rozsudkem, musí v občanském soudním řízení odvolací soud přezkumnou činnost omezit zásadně jen na tu věc, které se odvolání týkalo, na kterou odvolatel odvolání zaměřil (omezil). Jde o úpravu, která odpovídá v trestním řízení úpravě přezkumné povinnosti u stížnosti (opravném prostředku proti usnesení).

Shoda mezi odvoláním podle trestního řádu a odvoláním podle občanského soudního řádu je však v případech, kdy rozhodnutí se týká více účastníků. Jestliže v trestní věci byla odvoláním napadena jen část rozsudku týkající se některé z více osob, o kterých bylo rozhodnuto tímž rozsudkem, přezkoumá odvolací soud jen správnost výroků týkajících se této osoby (§ 254 odst. 2); ohledně ostatních je rozsudek pravomocný. Jestliže tedy bylo např. několik spoluobžalovaných a odvolání podal jen jeden z nich, pak rozhodnutí ohledně ostatních nabývá právní moci a v odvolacím řízení je nelze přezkoumávat (to platí jako zásada; o tzv. beneficiu cohaesionis srov. část III).

V občanském soudním řízení platí stejná zásada, jestliže se rozhodnutí týkalo několika účastníků, z nichž každý jedná v řízení sám za sebe (§ 91 odst. 1 o. s. ř.) a odvolání se výslovně vztahovalo jen na některého (některé) účastníky (§ 206 odst. 2 o. s. ř.). Rozdíl mezi opravným řízením podle trestního řádu a občanského soudního řádu je v tom, v jakém rozsahu přezkoumává odvolací soud rozhodnutí týkající se toho účastníka, na něhož se vztahovalo odvolání.

Řádné opravné prostředky podle správního řádu, občanského soudního řádu i trestního řádu dovolují přezkoumat nejen výroky rozhodnutí, ale i řízení, které jim předcházelo. Přezkoumávat lze ovšem vždy jen řízení předcházející těm výrokům rozhodnutí, které jsou předmětem opravného řízení na podkladě podaného opravného prostředku.

2. Rozsah přezkumné povinnosti orgánu rozhodujícího o řádných opravných prostředcích uvedených v bodu 1 se pohybuje od povinnosti přezkoumat celé rozhodnutí až do vázanosti na rozsah stanovený odvolatelem. Jsou rozdíly mezi jednotlivými druhy řízení odůvodněny?

Ve správním řízení přezkoumává opravná stolice rozhodnutí vždy v celém rozsahu a ze všech v úvahu přicházejících hledisek. Takový přístup vyplývá v první řadě z předmětu správního řízení,⁴⁾ odůvodněn je dále tím, že správní orgány konají řízení z hlediska zabezpečování a rea-

⁴⁾ Vl. Němec: O správním řízení. AUC Iuridica 4, roč. 1975, str. 310.

lizace celospolečenských zájmů, vyplývajících z právních předpisů.⁵⁾ Správní orgán rozhoduje a realizuje celospolečenský veřejný zájem autoritativně jednostranně. Jen správná rozhodnutí mohou zajistit řádné plnění úkolů státní správy, jen taková rozhodnutí zajišťují odpovídající prosazení celospolečenských zájmů (a v jejich rámci i ochranu zájmů jednotlivce). Umožnit vydání takového rozhodnutí v každé věci musí úprava opravného řízení; nesmí proto obsahovat nic, co by opravné instanci bránilo přezkoumat rozhodnutí v celém rozsahu a vady původního rozhodnutí odstranit. Jestliže důsledné zajištění ochrany zájmů společnosti se považuje za tak významné, že se právě v jeho zájmu připouští mimo jiné, aby nadřízený správní orgán přezkoumal rozhodnutí mimo odvolací řízení (tedy po právní moci rozhodnutí), pak tím spíše musí být zajištěna možnost jejich ochrany v řádném opravném řízení (při přezkoumávání prováděném před tím, než rozhodnutí nabylo právní moci).

Jednostranný proces, kde orgán státní správy je ve vztahu k účastníkovi současně stranou i soudcem, je pro oblast správního řízení typický. Této jeho povaze odpovídá i úprava rozsahu přezkumné povinnosti v řízení o řádném opravném prostředku.

Ve správním řízení se však setkáváme i s procesem dvoustranným, kdy orgán vykonávající správu vystupuje v postavení soudce mezi spornými stranami. Tak tomu může být někdy i při řešení otázek administrativně právních (např. stavební řízení), je tak tomu vždy při rozhodování sporů svěřených správním orgánům (např. v některých případech rozhodování o náhradě škody). Naskytá se otázka, zda pro projednávání a rozhodování sporů správními orgány by neměly platit odchylky od úpravy projednávání a rozhodování otázek, které takovou povahu dnes nemají. Jde v podstatě o to, zda opravné řízení o takových otázkách by nemělo být upraveno podle zásad platných v občanském soudním řízení, v němž se jinak takové otázky zpravidla řeší a v němž podle dnes platné úpravy platí jako pravidlo, že mezemi vytyčenými odvolatelem je odvolací instance při přezkoumávání věci vázána. Povaha věci nasvědčuje podle našeho názoru opodstatněnosti stejného postupu.

Velmi široce — způsobem, který je blízký správnímu řádu, je vymezen rozsah přezkoumávání rozsudku soudu prvního stupně odvolací instancí v *trestním řádu* (srov. bod 1). Je tomu tak proto, že se klade mimořádný důraz na nutnost, aby věc byla správně a spravedlivě rozhodnuta, aby byl odsouzen viník, a to jen za to, co skutečně spáchal, aby nebyl odsouzen a potrestán nevinný.

Jde o mimořádně důležitý celospolečenský zájem, na jehož prosazení závisí významnou měrou úspěšnost boje s trestnou činností i zajištění

⁵⁾ Blíže srov. pojednání cit. v pozn. 4, str. 299 a násl.

občanských práv a svobod. Proto se zajišťuje velmi široké přezkoumávání správnosti rozsudků v trestních věcech. To totiž umožňuje odhalit všechny jejich nedostatky. Jedině tak je možno dosáhnout vysoké úrovně rozhodování a správně prosazení celospolečenského zájmu v oblasti stíhání trestné činnosti.

Nelze pominout ani skutečnost, která má význam především pro obviněného, totiž že taková úprava mu dává záruku, že mu nebude na újmu, jestliže přehlédne vady rozhodnutí nebo byl neschopen tyto vady správně vytknout a zdůvodnit. Taková úprava respektuje důsledné *prosazení zásady objektivní pravdy a socialistické zákonnosti* na tak citlivém úseku, jakým je trestní řízení.

Nelze však přehlédnout, že v případě, kdy rozsudek se týká více osob, zajišťuje to trestní řád důsledně jen pokud jde o tu část rozsudku, která se týká osoby, ohledně níž bylo odvolání podáno. O nemožnosti prosazovat omezení přezkumné povinnosti tímto způsobem bezvýjimečně svědčí ustanovení trestního řádu o *beneficiu cohaesionis*. To totiž dovoluje v případech stanovených v § 261 tr. ř. rozhodnout i ve prospěch toho spoluobžalovaného (popř. zúčastněné osoby), ohledně něhož odvolání podáno nebylo, jestliže důvod, z něhož bylo rozhodnuto ve prospěch odvolatele, svědčí i pro něho. Možno říci, že zde je stav obdobný tomu, který má na mysli, pokud jde o občanské soudní řízení, ustanovení § 91 odst. 2 o. s. ř. (nerozlučné společenství), kdy odvolací soud není vázán ani mezemi, ve kterých se odvolatel dovolává přezkoumávání, ani omezením na osobu odvolatele.

V trestním řízení je možno rozhodnout též o nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem (přechinem) v tzv. adhézním řízení. Jde o nárok, o kterém se jinak rozhoduje zpravidla v občanském soudním řízení (i když nejen v něm). Pro odvolací řízení i v tomto případě platí předpisy trestního řádu. Ve srovnání se situací, kdy se o nároku koná řízení v občanském soudním řízení, je tu podstatný rozdíl, daný základními zásadami trestního řízení. Ani zde totiž neurčuje odvolatel rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu. Poškozený tím nemůže být nepříznivě dotčen potud, že s nepřiznaným nárokem (nebo s jeho nepřiznanou částí) se může obrátit vždy na příslušné řízení. Od odchylek od občanského soudního řízení nelze tedy v trestním řízení upustit v řízení o odvolání proti výroku o náhradě škody (je to zejména důsledkem zásady *oficiality*, která platí i zde).

V občanském soudním řízení na rozdíl od správního řízení a řízení trestního platí jako pravidlo, že odvolací soud projednává věc v mezích, v nichž se odvolatel dovolává přezkoumání. Odůvodněno je to předmětem tohoto procesu, v němž se rozhoduje o právech a povinnostech v oblasti občanského, rodinného, družstevního nebo pracovního práva, kde s některými

výjimkami je stanovisko účastníka rozhodující. Platí v něm zásada dispoziční a zásada projednací jako základní zásady řízení. Je věcí účastníka, zda svůj nárok vůči povinnému, který neplní, bude uplatňovat před soudem či nikoli, zda podá návrh na rozvod atd.

Některé věci, které se projednávají a rozhodují v občanském soudním řízení, jsou však pro společnost zvlášť významné a je třeba v nich uplatnit ochranu práv zvlášť výrazně. Jsou to věci, v nichž může soud zahájit řízení i bez návrhu, tedy z vlastního podnětu (srov. § 81 odst. 1 o. s. ř.). V těchto věcech platí pak zásada oficiality a zásada vyhledávací, v souladu s tím je v těchto věcech upraveno i odvolací řízení. Mezemi, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumávání rozhodnutí, není v nich proto odvolací soud vázán a rozhodnutí přezkoumává vždy v celém rozsahu a ohledně všech účastníků [např. bylo upraveno výživné otce na jeho 4 děti a otec bude v odvolání tvrdit, že ve vztahu k 1 dítěti je výše výživného stanovena nesprávně vysoko a ohledně tohoto dítěte bude žádat změnu rozhodnutí; rozhodnutí se přezkoumává i ve vztahu k dalším třem dětem — § 212 odst. 1 písm. a) o. s. ř.]. Celospolečenským zájmem na těchto věcech se odůvodňuje v odvolacím řízení stejný postup, který platí ve správním řízení a v trestním řízení právě se zřetelem na celospolečenský význam věcí v nich projednávaných a rozhodovaných.

Závěr je možno tedy učinit v podstatě takový:

a) Pro všechny druhy řízení je společné, že se přezkoumává v opravném řízení vždy nejen výrok, ale i řízení, které mu předcházelo.

b) Rozdíl mezi jednotlivými druhy řízení, pokud jde o meze přezkoumávání napadeného rozhodnutí (jeho výroků) v důsledku řádných opravných prostředků uvedených pod bodem 1, jsou odůvodněny povahou věcí, které se v jednotlivých řízeních projednávají a rozhodují.

Posuzováno z teoretického hlediska bylo by správné uvažovat o tom, zda by ve správním řízení, pokud má povahu projednávání a rozhodování sporů, neměl být rozsah přezkoumávání rozhodnutí stanoven stejným způsobem jako v občanském soudním řízení.

Dále by bylo třeba uvážit, zda by úprava rozsahu přezkumné povinnosti neměla být ve všech druzích řízení stanovena stejně pro ty případy, jejichž správné rozhodnutí je v celospolečenském zájmu, nebo kde takový zájem převažuje. To by znamenalo uvážit i v trestním řízení, pokud jde o přezkoumávání rozhodnutí ve věci, úpravu, která pro takové případy platí v občanském soudním řízení a v řízení správním. Odchylná úprava trestního řádu, která omezuje rozsah přezkumného oprávnění jen na osobu, ohledně níž se odvolání podává, nezdá se být důvodná.⁶⁾

⁶⁾ Podle sovětské úpravy vede odvolání proti rozsudku vždy k přezkoumávání celého rozsudku ohledně všech obžalovaných, jichž se rozsudek týká (čl. 332 tr. ř. RSFSR), a to i těch, ohledně nichž odvolání podáno nebylo.

Zvlášť je třeba posoudit tuto problematiku u stížnosti, a to se zřetelem na povahu věcí, které se vyřizují v trestním řízení usnesením. Obvykle, jestliže se rozhoduje v jednom usnesení o více věcech (např. jedním usnesením bylo rozhodnuto o započtení vazby odsouzeného do trestu odnětí svobody — § 334 tr. ř. — a o žádosti odsouzeného, aby mu byl odložen výkon trestu odnětí svobody — § 323 odst. 1 tr. ř.), jde o rozhodnutí o několika právech se samostatným skutkovým základem nedosahujících zdaleka svým významem rozhodnutí o vině a trestu; oddělení přezkoumávání těchto věcí je tedy možné a účelné. Při jiném postupu by ta náhodná skutečnost, že rozhodnutí se stalo v jednom usnesení, vedla k tomu, že opravná instance by musela přezkoumat rozhodnutí o věci, proti němuž by stížnost nebyla přípustná, kdyby rozhodnutí bylo učiněno samostatně (srov. rozhodnutí podle § 323 odst. 1 tr. ř.). Ovšem i kdyby se v jednom usnesení rozhodlo o dvou věcech toho druhu, kde by stížnost mohla být podána proti rozhodnutí o každé z nich, jestliže se o každé rozhodne usnesením zvláštním, není třeba trvat na nutnosti přezkoumat i rozhodnutí o věci, proti níž stížnost nebyla zaměřena. Jen sama skutečnost, že se připouští rozhodnout o obou věcech v rozhodnutí jednom, to nemůže odůvodnit.

Tak např. soud jedním usnesením uloží znalci pořádkovou pokutu (§ 66 tr. ř.) a určí znalci znalečné (§ 111 odst. 2 tr. ř.) a znalec napadne např. jen uložení pokuty.

U společného řízení podle § 20 tr. ř. jde však o situaci jinou.

Tak např. proti jednomu obviněnému se koná společné řízení pro několik skutků. Pro jeden bude trestní stíhání proti obviněnému zastaveno podle § 172 odst. 1 písm. c) tr. ř. Tento obviněný se bude stížností domáhat změny rozhodnutí, a to tak, že trestní stíhání se zastavuje podle § 172 odst. 1 písm. a) tr. ř. Přestože zde bylo spojeno několik věcí téhož obviněného, měla by se věc přezkoumat i ohledně ostatních věcí z toho hlediska, zda i tam není důvod pro zastavení trestního stíhání.

Nebo se koná řízení proti několika spoluobviněným a jeden z nich podá stížnost proti usnesení o vznesení obvinění. I zde by se měla věc přezkoumat vždy ohledně všech spoluobviněných (beneficium cohaesionis to umožňuje dnes jen v určitém omezeném rozsahu).

3. V této souvislosti věnujeme ještě pozornost odporu proti platebnímu rozkazu (§ 84 o. s. ř.), námitkám proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu (§ 175 o. s. ř.), odporu proti trestnímu příkazu (§ 314g tr. ř.), námitkám proti rozhodnutí rozhodčí komise (srov. § 207 a násl. ZP):

a) Včasné podání odporu má za následek v občanském soudním řízení zrušení platebního rozkazu, v trestním řízení pak trestního příkazu a projednání a rozhodnutí věci tak, jako kdyby platební rozkaz nebo trestní

příkaz nebyl vůbec vydán. V občanském soudním řízení se tedy nařídí a provede jednání, v trestním řízení hlavní líčení (srov. § 172 a násl. o. s. ř. a § 314e a násl. tr. ř.). O přezkoumávání původního rozhodnutí v důsledku podaného odporu zde vůbec nejde.⁷⁾ Důsledkem podání odporu je, že věc se projedná podle obecných předpisů.

Tento postup, čili projednání věci v celém rozsahu, odůvodňuje povaha platebního rozkazu a trestního příkazu a řízení, ve kterém se vydávají. Vydávají se totiž, aniž by se dodržel ten postup, který se považuje za nejlepší způsob bezpečného zjištění skutkového stavu a správného a spravedlivého rozhodnutí, tedy rozhodnutí se vydá bez jednání (hlavního líčení) ve zkráceném řízení.

Jinak je tomu u námitek proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu, které nemají takový účinek jako odpor proti platebnímu rozkazu. Je to důsledek obecně uznávané formálnosti směnečného řízení, zásady koncentrační, která pro takové řízení platí, a požadavku rychlosti rozhodování v něm. Podají-li se námitky, nařídí se k jejich projednání jednání, při němž lze přihlídnout výlučně jen k těm námitkám, které jsou obsaženy v odpůrcových původně písemně podaných námitkách. Po projednání se rozhodne, zda se platební rozkaz právě se zřetelem na uplatněnou námitku ponechává v platnosti, či zda se zrušuje a v jakém rozsahu (§ 175 a násl. o. s. ř.). Přezkoumává se tedy směnečný (šekový) platební rozkaz jen v rozsahu daném námitkami.

V rozhodčím řízení platí podle povahy věci, že podání námitek proti rozhodnutí ve věci samé má ten účinek, že rozhodnutí se ruší, ve věci vzniká pravomoc soudu, který o ní provádí nové řízení podle části třetí občanského soudního řádu. Nejde zde tedy vůbec o přezkoumávání rozhodnutí komise soudem. Projednání věci v celém rozsahu zde odůvodňuje právě ta skutečnost, že zde nejde o přezkoumávání rozhodnutí jiného orgánu, ale o řízení v prvním stupni poté, když oprávnění rozhodovat o pracovním sporu přešlo na soud podle § 8 o. s. ř. (Jde o případy, kdy je předepsáno, že před řízením o věci u soudu musí být provedeno řízení u jiného orgánu, kdy soud je oprávněn jednat jen tehdy, jestliže v řízení u jiného orgánu nebyla věc s konečnou platností vyřešena.)

b) Způsoby nápravy vadných rozhodnutí, o nichž se zmiňujeme v tomto bodě, je možno dělit do dvou základních skupin:

Do první skupiny řadíme ty, kdy již jen včasné projevení nesouhlasu s rozhodnutím oprávněným účastníkem nese s sebou ex lege zrušení napadeného rozhodnutí a vytvoření takového stavu, jako by zde původní rozhodnutí vůbec nikdy neexistovalo, takže řízení, které na projevení nesouhlasu navazuje, není přezkoumávání původního rozhodnutí a řízení,

⁷⁾ Opravným prostředkem proti výroku o nákladech řízení v platebním rozkazu je odvolání.

kteřé mu předcházelo, ale zcela samostatně nové projednání věci. V souladu s tím je pro tato řízení společné, že se projednává znovu vždy celá věc podle zásad platných pro řízení v prvním stupni. Tuto skupinu tvoří odpor proti platebnímu rozkazu (§ 84 o. s. ř.), odpor proti trestnímu příkazu (§ 314g tr. ř.) a námitky proti rozhodnutí rozhodčí komise (§ 207 a násl. ZP).

Druhou skupinu tvoří ty prostředky nápravy vadných rozhodnutí, u nichž jde již o přezkoumávání původního rozhodnutí. Sem řadíme námitky proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu. V obou případech se přezkoumávání koná soudem v občanském soudním řízení a je proto správné, jestliže se tu uplatňuje, i pokud jde o rozsah přezkumné povinnosti, postup platný pro řádný opravný prostředek občanského soudního řízení, totiž odvolání, jemuž se nejvíce přibližují. Větší vázanost soudu ve směnečném (šekovém) řízení uplatněnými důvody námitky je zde dána povahou věci [srov. výše bod a)].

B. Mimořádné opravné prostředky

1. Mimořádným opravným prostředkem je ve správním řízení obnova řízení a přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení, v občanském soudním řízení a v trestním řízení obnova řízení a stížnost pro porušení zákona, v arbitrážním řízení je třeba považovat za mimořádný opravný prostředek přezkoumávání arbitrážního rozhodnutí.

Při rozhodování o návrhu na obnovu řízení nejde o přezkoumávání správnosti rozhodnutí ve věci, ale jen o to zjistit, zda tu jsou předpoklady pro nové řízení. Proto rozhodnutí o návrhu o povolení obnovy nesmí zásadně překročit rámce návrhu (rozsahem a důvody návrhu na povolení obnovy je orgán rozhodující o návrhu na povolení obnovy vázán). Ani správní řád, ani občanský soudní řád či trestní řád neobsahují ustanovení, která by dovolovala jít nad rámec návrhu (výjimku § 285 tr. ř. o beneficium cohaesionis možno v této souvislosti pominout). I při takové úpravě se snaží zákon zajistit ve správním řízení a trestním řízení, aby okolnosti vedoucí k obnově byly uplatněny. Ve správním řízení je odvolací orgán povinen přezkoumat i opožděné nebo nepřípustné odvolání z toho hlediska, zda neodůvodňuje obnovu řízení (jestliže ano, pak je zřejmě považuje za návrh účastníka na obnovu řízení), srov. § 60 spr. ř.; správní orgán je dále oprávněn nařídít obnovu řízení z moci úřední, jestliže tu je některý z důvodů obnovy a na provedení obnovy je současně obecný (celospolečenský) zájem (§ 62 odst. 2 spr. ř.). V trestním řízení se to zajišťuje způsobem uvedeným v § 280 odst. 4, tedy vyrozuměním prokurátora, a jde-li o okolnosti, které by mohly odůvodnit podání obnovy ve prospěch obviněného a prokurátor sám takový návrh nepodá, též vyrozu-

měním obviněného, popř. jiné osoby oprávněné k podání návrhu ve prospěch obviněného. V občanském soudním řízení obdobné ustanovení není třeba, neboť zrušení nebo změny rozhodnutí, kde by na nápravě pravomocného rozhodnutí mohl být celospolečenský zájem (řadíme sem případy, o nichž se koná řízení podle hlavy 5, části 3 o. s. ř. § 176—200), se dosahuje zpravidla jinak než obnovou (§ 190, 199 odst. 1 o. s. ř.).

V novém projednání původní věci, k němuž dojde po povolení obnovy, se věc projednává v rozsahu, ve kterém byla povolena. To platí pro všechny tři druhy procesu.

Přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení (§ 65 a násl. spr. ř.) může správní orgán provést buď z vlastního podnětu, nebo z jiného podnětu (např. účastníka). Jestliže koná přezkoumání z vlastního podnětu, nepřichází nějaké jeho omezení, pokud jde o rozsah přezkumné činnosti v tom směru, zda rozhodnutí bylo vydáno v rozporu se zákonem, obecně závazným právním předpisem nebo obecně závazným nařízením (§ 65 odst. 2 spr. ř.), již proto v úvahu. V rozsahu přezkoumávání rozhodnutí není však omezen ani v případě, kdy k přezkoumání rozhodnutí přistoupil na podkladě jiného podnětu, např. návrhu účastníka. To proto, že účastník sám není osobou oprávněnou k podání návrhu na takové přezkoumání rozhodnutí, nemá na provedení přezkoumání právní nárok. Z jeho strany jde pouze o „podnět“, na který se vztahuje režim stanovený pro projednávání a vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících (srov. vyhl. č. 150/1958 Ú. l.).

V trestním řízení platí pro přezkoumávání rozhodnutí prováděného na podkladě stížnosti pro porušení zákona tzv. revizní princip (§ 267 tr. ř.). Nejvyšší soud přezkoumává správnost všech výroků napadeného rozhodnutí i řízení, které rozhodnutí předcházelo, bez zřetele na to, ve kterém výroku stížnost pro porušení zákona spatřuje porušení zákona a bez zřetele na důvody stížnosti. Revizní princip je zde omezen stejně jako u odvolání v případě, že stížnost pro porušení zákona byla omezena jen na část rozhodnutí týkající se některé z více osob; v takovém případě se tedy přezkoumává správnost jen těch výroků, které se týkají této osoby (ovšem za tohoto předpokladu všech takových výroků) a řízení, které této části rozhodnutí předchází. O možnosti beneficia cohaesionis pokud jde o jiné osoby, jichž se týkají výroky napadeného rozhodnutí, srov. § 269 odst. 2 tr. ř. a dále oddíl III.

V řízení o stížnosti pro porušení zákona podle občanského soudního řádu je na rozdíl od úpravy podle trestního řádu soud vázán rozsahem a důvody stížnosti (§ 242 odst. 1 věta 2 o. s. ř.). Nemůže tedy soud přezkoumávat, a proto ani zrušit rozhodnutí v části, která není stížností napadena, a ani nemůže přihlídnout k důvodu, který nebyl uplatněn (ten, kdo stížnost podal, může však rozsah napadení i důvod až do rozhodnutí

o stížnosti měnit — § 239 odst. 3 o. s. ř.). Soud tedy přezkoumává rozhodnutí jen v mezích návrhu stížnosti, v mezích, které byly stěžovatelem vytyčeny, popř. po změnách, které připouští § 239 odst. 3 o. s. ř.

Je zde tedy podstatný rozdíl mezi úpravou opravného prostředku této povahy podle trestního a správního řádu na straně jedné a občanského řádu na straně druhé. Je to v podstatě stejný rozdíl, jaký platí u odvolání. Také důvody těchto odchylek jsou stejné.

2. Povaze mimořádného opravného prostředku se blíží některé další prostředky nápravy vadných rozhodnutí.

a) Patří sem především žaloba o neplatnost smíru podle § 99 odst. 3 o. s. ř. Uvažování o rozsahu, v němž přezkoumává soud uzavřený smír, by přicházelo v úvahu v případě, když by navrhovatel tvrdil, že smír je neplatný podle určitého ustanovení hmotného práva, a v řízení by se ukázalo, že tvrzení návrhu není správné, že smír je sice neplatný, ale podle jiného ustanovení hmotného práva, než tvrdila žaloba. Domnívám se, že soud zde může jít nad tvrzený důvod. Při schvalování smíru přezkoumává soud z moci úřední, zda smír není v rozporu s právními předpisy. Zákon sice ponechává na vůli účastníkovi, zda smír žalobou napadne či nikoli. Jestliže však smír napadl, pak nemůže omezit soud jen na posouzení věci z hlediska tvrzeného důvodu neplatnosti smíru, ale musí věc posoudit ze všech v úvahu přicházejících hledisek, jako kdyby se o schvalování smíru jednalo poprvé. Povinnosti posoudit věc z moci úřední není zproštěn ani za této nové situace.

K mimořádným opravným prostředkům je třeba řadit návrh na zrušení pravomocného rozhodnutí ve věci samé nebo na zrušení schváleného smíru, k němuž došlo při projednávání pracovního sporu rozhodčí komisí, a to buď pro závažné okolnosti (obdoba obnovy řízení) nebo pro rozpor s právními předpisy (obdoba stížnosti pro porušení zákona). V těchto případech, jestliže se vyhoví návrhu na zrušení, bude rozhodnuto též ve věci samé. V prvním případě bude komise, resp. soud vázán důvody uvedenými v návrhu (stejně jako to platí u obnovy řízení), v případě druhém nikoli.

Povahu mimořádného opravného prostředku má dále návrh, aby byl soudem zrušen smír schválený ve smírčím řízení smírčím orgánem JZD (srov. zák. č. 122/1975 Sb. a vyhl. č. 160/1975 Sb. — přesně návrh na rozhodnutí smírčího orgánu, že návrh na zrušení schváleného smíru není důvodný), smírčím orgánem ROH (srov. zák. č. 84/1972 Sb. a vyhl. ÚRO č. 93/1972 Sb.) nebo výrobního družstva (srov. Směrnice Čs. svazu výrobních družstev z 27. února 1973). Ohledně vázanosti soudu uplatněnými návrhy platí totéž, co bylo uvedeno v předcházejícím odstavci v souvislosti s návrhem na zrušení pravomocného rozhodnutí rozhodčí komise

v pracovním sporu nebo o zrušení smíru schváleného touto komisí.

K mimořádným opravným prostředkům nutno řadit i *návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem* podle § 20 zák. č. 98/1963 Sb. Možnost žádat zrušení nálezu je zde velmi omezena taxativním výpočtem důvodů k podání návrhu. Zájem na stabilitě rozhodování vyplývá z úpravy i v jiných směrech, stanovením velmi krátkých lhůt k podání návrhu, u některých vad i tím, že byly navrhovatelem uplatněny již v nalézacím řízení. Z toho se podává, že povaze rozhodčího řízení v těchto případech odpovídá omezení soudu při přezkoumávání jen na důvod uplatněný navrhovatelem.

Za prostředek nápravy vadných rozhodnutí, který má povahu mimořádného opravného prostředku, je třeba považovat i přezkoumávání rozhodnutí jiných orgánů soudem (§ 244 o. s. ř.). Jde o přezkoumávání rozhodnutí jiného orgánu z hlediska zákonnosti tohoto rozhodnutí.

O rozsahu přezkoumávání platí analogicky totéž, co u stížnosti pro porušení zákona podle o. s. ř. (Rozsahem a důvody uplatněnými navrhovatelem je tedy soud vázán.)

Povahu mimořádného opravného prostředku má i *přezkoumávání arbitrážních rozhodnutí* (§ 41 a násl. zák. č. 121/1962 Sb. ve znění novel). Zde je možno zřejmě přezkoumat arbitrážní rozhodnutí v celém rozsahu, a to bez zřetele na návrh. Vždyť příslušný orgán může přezkoumávání provést nikoli jen na návrh, ale i z vlastního podnětu. Plyne to i z toho, že pro jednání o přezkoumání platí přiměřeně ustanovení předpisů o arbitrážním jednání (v 1. instanci), tedy i ustanovení, že arbitráž není vázána návrhy stran (§ 26 odst. 1 cit. zák.) a že má oprávnění založit, změnit nebo zrušit právní poměry mezi organizacemi, mezi kterými je spor (§ 26 odst. 2 cit. zák.). Široké oprávnění zasahovat z vlastní iniciativy takový rozsah přezkoumání odůvodňuje. Tento postup odpovídá i základnímu úkolu hospodářské arbitráže „organizovat, upravovat a kontrolovat dodavatelsko-odběratelské vztahy mezi socialistickými organizacemi“.

Zvláštní povahu má konečně i *protest* (§ 15 zák. o prok.) podaný prokurátorem proti rozhodnutí vydanému ve správním řízení (§ 69 spr. ř.). Z povahy věci plyne, že rozsah, jímž se musí orgán rozhodující o protestu věcí zabývat, je určen v návrhu prokurátora obsaženým v protestu. Správní orgán je vázán návrhy protestu v tom směru, že o nich musí vždy rozhodnout.⁸⁾

Jestliže při přezkoumávání věci zjistí, že zákon byl porušen i v jiném směru, než který byl uplatněn protestem, pak zjedná nápravu i v tomto směru.

b) U některých prostředků nápravy vadných rozhodnutí uvedených v tomto oddíle lze zjistit některé společné rysy.

⁸⁾ Srov. k tomu komentář ke správnímu řádu, dílo cit. v pozn. 1, str. 161.

Platí to o žalobě o neplatnost smíru, o návrhu na zrušení rozhodnutí rozhodčí komise nebo na zrušení smíru schváleného orgánem, dále o návrhu na zrušení smíru schváleného smírčím orgánem JZD nebo ROH nebo výrobního družstva v podstatě z toho důvodu, že rozhodnutí či smír je v rozporu s právními předpisy (obdoba stížnosti pro porušení zákona). Zde je nutno přezkoumat smír nepochybně ve všech částech a ze všech v úvahu přicházejících hledisek, bez ohledu na vymezení, v němž požadoval přezkoumání věci navrhovatel. Povaha případu a povinnost soudu postupovat zde z moci úřední plně odůvodňují stejný postup. (Účastníci mohou disponovat věcí jen v mezích stanovených právním řádem, nesmí činit dohody, které jsou v rozporu s ním, a soud shodu smíru se zákonem zjišťuje z moci úřední.)

Společný rys mají návrh na zrušení pravomocného rozhodnutí ve věci samé, vydaného rozhodčí komisí, nebo na zrušení smíru schváleného touto komisí, dále návrh na zrušení smíru schváleného smírčím orgánem JZD, ROH nebo výrobního družstva, a to pro závažné okolnosti (obdoba obnovy řízení). Zde již v povahy věci vyplývá, že komise je vázána návrhem a uplatněnými důvody.

Přezkoumávání arbitrážních rozhodnutí se velmi blíží svou povahou přezkoumávání rozhodnutí mimo odvolací řízení ve správním řízení a i v něm závažnost věci z celospolečenského hlediska odůvodňuje možnost přezkoumat věc bez návrhu účastníka, tedy ex officio, a to v celém rozsahu a ze všech v úvahu přicházejících hledisek.

Důvodem návrhu na zrušení rozhodčího nálezu soudem (§ 20 zákona č. 98/1966 Sb.) mohou být jednak nedostatky podmínek vzniku platné rozhodčí smlouvy, jednak nedostatky v osobách rozhodců i vady řízení, pro které nebylo možno věc řádně projednat. Jestliže se srovnají s obdobnými nedostatky v občanském soudním řízení, pak jim odpovídají ty, které jsou v něm pokládány za vady týkající se procesních podmínek, a dále i takové, které jsou jinak důvodem k obnově řízení. Shrnují se zde důvody, které v občanském soudním řízení jsou důvodem stížnosti pro porušení zákona a důvodem obnovy řízení. Přizpůsobení rozsahu přezkumné povinnosti v případě podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu tomu, jak je tento rozsah vymezen u těchto opravných prostředků, tedy vázanost na návrh a jeho důvody odpovídá i povaze věcí, které jsou před rozhodci řešeny, které se velmi blíží těm, o nichž se jinak rozhoduje v občanském soudním řízení.

II. ZÁKAZ REFORMATIONIS IN PEIUS

Hlavním smyslem zákazu reformatione in peius je zbavit osobu oprávněnou k podání opravného prostředku obavy, že podáním opravného pro-

středku zhorší své postavení. Má se tak zajistit osobám, jichž se rozhodnutí týká, a těm, které jsou oprávněny podat opravný prostředek v jejich prospěch, materiálně jejich oprávnění podávat opravné prostředky, tedy svoboda práva podávat opravný prostředek. Chce se tím dosáhnout, aby ti, kdo jsou nespokojeni s rozhodnutím, svou nespokojenost skutečně projevili, opravný prostředek podali, zajistili tak přezkoumání rozhodnutí a tím napomohli k prosazení socialistické zákonnosti v rozhodování.

Tyto úvahy však platí jen ve vztahu k opravným prostředkům, které podává ten, jehož se rozhodnutí týká. Neplatí proto např. v případě stížnosti pro porušení zákona, neboť tam otázka zajištění svobody práva podat opravný prostředek nepřichází vůbec v úvahu; vždyť ji může podat jen generální prokurátor a ministr spravedlnosti a důvody zákazu reformace *in peius*, jestliže v některých případech platí (např. v trestním řízení), je nutno hledat jinde [srov. dále bod c)].

a) *Ve správním řízení* není v řízení o odvolání zákaz reformace *in peius* stanoven. Při nedostatku takového ustanovení, zejména jestliže se uvádí v souvislosti s povinností přezkoumat napadené rozhodnutí vždy v celém rozsahu a změnit nebo zrušit každé nezákonné rozhodnutí, a to i mimo rámec uplatněných důvodů nebo návrhů (§ 59 spr. ř.), může odvolací orgán změnit rozhodnutí i v neprospěch odvolatele (připouští se tedy *reformatio in peius*).⁹⁾

Stejná zásada platí ve správním řízení nepochybně v novém řízení prováděném po povolení obnovy i při přezkoumávání rozhodnutí mimo odvolací řízení (pokud nejde v tomto případě o autoremeduru podle § 66 spr. ř.).

b) *V občanském soudním řízení* je třeba při úvahách zákazu reformace *in peius* lišit případy, kdy řízení může být zahájeno bez návrhu, a případy ostatní. V teorii občanského soudního řádu bylo vždy uznáváno, že reformace *in peius* je přípustná tam, kde řízení může být zahájeno i bez návrhu. To je dáno povahou těchto případů. Platí zde stejné důvody, pro které v takových věcech není odvolací soud vázán mezemi, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí (srov. oddíl I A, bod 2).

V ostatních případech, v nichž lze řízení zahájit jen na návrh, je možno o otázce reformace *in peius* uvažovat jen tam, kde předmět řízení je dělitelný.

Za dřívější úpravy odvolání byl o to, zda zákaz reformace *in peius* platí či nikoli, spor. Jedni zastávali názor, že reformace *in peius* je přípustná, jiní, že přípustná není. Důvody pro ten i onen názor shrnuje komentář k občanskému soudnímu řádu z r. 1970.¹⁰⁾

⁹⁾ Srov. k tomu komentář ke správnímu řádu, dílo cit. v pozn. 1, str. 138.

¹⁰⁾ Srov. Občanský soudní řád. Orbis, Praha 1970, díl 2, str. 54, 55.

Stoupenci názoru, že reformace in peius je přípustná, vyvozovali své stanovisko v podstatě z toho, že odvolací soud není vázán mezemi odvolání, takže rozhodnutí, pokud bylo odvoláním dotčeno, se přezkoumává celé. Toto ustanovení však bylo změněno a podle dnes platné úpravy projednává odvolací soud věc v mezích, v nichž se odvolatel odvoláním domáhá přezkoumání rozhodnutí (§ 212 odst. 1 o. s. ř.). Jde o významné omezení odvolacího soudu, pokud jde o rozsah přezkumného oprávnění. Jde i o významné posílení dispoziční zásady v občanském soudním řízení, což se musí projevit i při řešení otázky přípustnosti reformace in peius. Hlavní důvod, o který se opíral názor, že reformace in peius je přípustná, odpadl. Zákon tak sám vyřešil spor ve prospěch těch, kdo zastávali již dříve názor, že platí zákaz reformace in peius.

Po pravomocném povolení *obnovy řízení* je nové řízení ve věci pokračováním řízení původního. Soud tedy při novém projednávání a rozhodování přihlíží ke všemu, co vyšlo najevo jak v původním řízení, tak i při projednávání obnovy (§ 235 odst. 1 o. s. ř.), takže zde platí předpisy pro projednávání věci v 1. stupni v plném rozsahu (část 3 o. s. ř.).

Jestliže dojde v řízení o *stížnosti pro porušení zákona* ke zrušení napadeného rozhodnutí, pokračuje v občanskoprávních věcech v řízení soud, jehož rozhodnutí bylo zrušeno. V tomto řízení postupuje soud podle obecných předpisů. Jestliže se tedy věc vrátila k soudu prvního stupně, pak se postupuje podle třetí části občanského soudního řádu, jestliže se vrátila k soudu druhého stupně, pak se postupuje podle čtvrté části soudního řádu. Důsledkem toho je, že vrátí-li se věc k soudu prvního stupně, pak zákaz reformace in peius již se zřetelem na úpravu řízení před ním nemůže platit, vrátila-li se věc do stadia odvolacího, pak se uplatní zákaz reformace in peius způsobem platným pro odvolací řízení.

Pro řízení po včasném podání *odporu* odpůrcem proti platebnímu rozkazu platí obecné předpisy občanského soudního řádu, pro řízení o námitkách proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu se uplatní postup podle § 175 odst. 3 o. s. ř.

c) V *trestním řízení* je zákaz reformace in peius prosazen u všech opravných prostředků, i když ne stejnou měrou.

U *odvolání* (opravného prostředku proti rozsudku) je zákaz stanoven pouze ve prospěch obžalovaného (nikoli též jiných osob, jichž by se rozhodnutí mohlo týkat, např. poškozeného a zúčastněné osoby).

Zákaz zhoršení se zde týká jen výroku o trestu; zhoršit postavení obžalovaného v jiných směrech je přípustné (např. uznat obviněného vinným těžším trestným činem, připojit ochranné opatření, zhoršit pro něho výrok o povinnosti hradit poškozenému škodu způsobenou trestným činem).

Zákaz reformace in peius je pro odvolání vyjádřen v § 259 odst. 4 tr. ř. slovy „uložit obžalovanému přísnější trest, než jaký mu uložil soud

prvního stupně, může odvolací soud jen na podkladě odvolání prokurátora, které bylo podáno v neprospěch obžalovaného“. Zákaz platí nejen pro odvolací soud, pokud by on sám rozhodoval ve věci, ale i pro nové řízení konané po zrušení rozsudku soudu prvního stupně. Výjimka z toho však platí v případě, když soud prvního stupně v novém řízení na podkladě skutečností, které vyšly nově najevo, uzná obžalovaného vinným těžším trestným činem; v takovém případě by mohl uložit i příštější trest, než mu byl uložen zrušeným rozsudkem (§ 264 odst. 2 tr. ř.).

V širším měřítku je zákaz reformace *in peius* prosazen u *stížnosti*. Orgán rozhodující o stížnosti nemůže z jejího podnětu změnit usnesení v neprospěch osoby, která stížnost podala nebo v jejíž prospěch byla stížnost podána (§ 150 odst. 1 tr. ř.). Okruh osob, v jejichž prospěch se zákaz reformace *in peius* stanoví, se neomezuje jen na obviněného, a zakazuje se jakákoli změna rozhodnutí.

U *obnovy řízení* je zákaz reformace *in peius* upraven tak, že byla-li obnova povolena jen ve prospěch obviněného, nesmí se mu uložit novým rozsudkem přísnější trest, než jaký mu byl uložen původním rozsudkem (tedy v jiném směru je zhoršení přípustné); ve srovnání s odvoláním je dosah zákazu reformace *in peius* širší potud, že neplatí možnost zhoršit postavení obviněného za situace, na kterou míří § 264 odst. 2 tr. ř.

Pro *stížnost pro porušení zákona* v trestních věcech upravuje zákaz reformace *in peius* ustanovení § 273. Jestliže stížností pro porušení zákona byl napaden rozsudek, pak v případě, kdy nejvyšší soud vyslovil, že zákon byl porušen v neprospěch obviněného, nelze obviněnému při novém rozhodování uložit trest přísnější, než jaký mu byl uložen původním rozsudkem (zhoršit postavení obžalovaného nelze ani v případě, že by nastala situace, na kterou v případě odvolání míří § 264 odst. 2 tr. ř. — platí zde tedy totéž, co u obnovy). Jestliže stížností pro porušení zákona bylo napadeno usnesení, pak platí přiměřeně úprava platná pro stížnost, tedy zákaz jakéhokoli zhoršení postavení osoby, které se původně rozhodnutí týkalo, jestliže nejvyšší soud vyslovil, že zákon byl porušen v neprospěch této osoby. V těchto případech je třeba hledat odůvodnění zákazu reformace *in peius* v ustanovení § 272 tr. ř. Bylo by neúnosné, jestliže by při porušení zákona v neprospěch obviněného bylo možno vydat po zrušení původního rozhodnutí nové rozhodnutí, které by bylo pro obviněného v závažném směru nepříznivější než rozhodnutí zrušené, když v případě porušení zákona ve prospěch obviněného po uplynutí lhůt stanovených v § 272 tr. ř. k nápravě v neprospěch dojít nemůže (dnešní úprava § 273 věta první je vlastně výjimkou z ustanovení § 272, neboť dovoluje v určitých směrech zhoršit postavení obviněného i nad rámec ustanovení § 272).

V souvislosti s opravnými prostředky v trestním řízení je nutno se zmí-

nit ještě o odporu proti trestnímu příkazu. Na zájem, aby obviněný podal odpor, jestliže považuje v tomto případě odsouzení za nespravedlivé, ukazuje ustanovení § 314g odst. 3 tr. ř. o zákazu reformace in peius. Podle něho nesmí soudce v hlavním líčení, které se koná po podání odporu, uložit obviněnému přísnější trest, než jaký uložil trestním příkazem, leda že by se skutkový stav na základě dokazování podstatně změnil.

Úprava se zde liší od úpravy zákazu reformace in peius v případě odvolání. Tam — po navrácení věci k projednání soudu prvního stupně, lze uložit přísnější trest, než jaký byl uložen původním rozsudkem, jestliže soud na podkladě nově najevo vyšlých skutečností uzná obviněného vinným těžším trestným činem. Zde v případě odporu lze tak učinit nejen v tomto případě, ale i tehdy, když se právní kvalifikace k tíži obviněného nezmění, tedy vyjdou-li v hlavním líčení najevo skutečnosti odůvodňující jen uložení přísnějšího trestu.

d) Jestliže srovnáme přístup jednotlivých procesů k otázce zákazu reformace in peius, pak můžeme konstatovat:

Zákaz reformace in peius se neuplatňuje vůbec ve správním řízení a arbitrážním řízení, v občanském soudním řízení v případech a), v nichž může být řízení zahájeno i bez návrhu; b) řízení konaného po povolení obnovy nebo po zrušení rozhodnutí cestou stížnosti pro porušení zákona (zde i tam, kde lze řízení zahájit jen na návrh); c) v nichž důsledkem uplatnění prostředku daného k nápravě vadného rozhodnutí je zrušení původního rozhodnutí, takže po jeho podání nejde vlastně o přezkoumávání původního rozhodnutí, ale jde o konání nového řízení.

Zákaz reformace in peius platí v trestním řízení u všech opravných prostředků, v občanském soudním řízení v řízení o odvolání a v řízení o námitkách proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu (zde podáním námitek se platební rozkaz neruší, takže jde vlastně o přezkoumání vydaného rozhodnutí na podkladě uplatněných námitek).

Vzniká otázka, zda odlišná úprava, platná v trestním řízení u všech opravných prostředků a v občanském soudním řízení u odvolání, je odůvodněna. V občanském soudním řízení, v řízení u odvolání nepochybně ano [srov. písm. b) tohoto pojednání]. Jeho předmětem jsou v případech, o které zde jde, záležitosti, které jsou plně v dispozici stran.

Pro trestní řízení nemohou svědčit při úvahách o tom, zda zákaz reformace in peius má v něm platit či nikoli, ty důvody, které svědčí pro jeho prosazení v občanském soudním řízení. Zde se zřetelem na předmět soudního řízení by mělo platit spíše neomezování orgánů činných v trestním řízení při prosazování zákona, tedy úprava odpovídající úpravě platné ve správním řízení. Byla to však především snaha zajistit obviněnému reálně jedno z mimořádně důležitých práv obhajoby — právo podávat opravný prostředek — která vedla k tomu, že se do určité míry

obětovala možnost důslednější ochrany společenských zájmů chráněných trestním zákonem, tedy možnost postihnout obviněného spravedlivě přísněji, než jak byl postižen rozhodnutím, které opravným prostředkem napadal.

Zcela správná úzkostlivá snaha zabránit nespravedlivému odsouzení obviněného, nespravedlivému tvrdému potrestání vede k tomu, že se tak činí i za cenu nemožnosti jeho spravedlivě přísného postižení. Přitom současně, pokud jde o rozhodnutí ve věci samé, se snaží trestní řád možnost zhoršit postavení obviněného omezit jen na tu část odsuzujícího rozsudku, kterou obžalovaný zpravidla nejtěživěji pocituje, totiž na výrok o trestu; byla by to zřejmě právě obava z možnosti zhoršit své postavení v tomto směru, která by obviněného odrazovala od podání opravného prostředku.

Nebrání tedy zákaz reformace in peius správnému zjištění věci a vyvození zákonu odpovídajících důsledků ze správného zjištění s výjimkou trestu. Nesrovnatelnosti v úpravě zákazu reformace in peius, pokud jde o jednotlivé opravné prostředky, jsou patrné z výkladu pod písm. b). O ty však v této souvislosti nejde. Ty by měly být podle našeho názoru odstraněny, a to zejména pokud jde o odvolání, obnovu a odpor. Prosazení zákazu reformace in peius v trestním řízení je se zřetelem na smysl zákazu zcela důvodné.

Jestliže posuzujeme problematiku zákazu reformace in peius v souvislosti všech v úvahu přicházejících řízení, pak vyplývá z toho ještě jeden závěr:

Ve správním řízení by se mělo v případech, v nichž se svěruje správním orgánům rozhodování sporů, uvažovat o tom, zda by v řízení o odvolání neměl být prosazen zákaz reformace in peius, a to způsobem obdobným, který platí v občanském soudním řízení.

V řízení přestupkovém by se pak mělo uvažovat o prosazení zákazu reformace in peius způsobem obdobným, který platí v trestním řízení; důvody, které platí pro jeho prosazení v trestním řízení, platí podle našeho názoru nutně i zde.

III. BENEFICIUM COHAESIONIS

Institut beneficia cohaesionis se uplatňuje jen v trestním řízení. Je v řízení o odvolání, stížnosti a stížnosti pro porušení zákona (§ 254, § 150 tr. ř.) důsledkem a nezbytným doprovodem omezeného revizního principu (srov. oddíl I, A, bod 2). Jestliže byla totiž napadena jen část rozsudku týkající se některé z více osob, o kterých bylo rozhodnuto rozsudkem, přezkoumá odvolací soud jen správnost výroků týkajících se této osoby

a správnost řízení předcházejícího oné části rozsudku (§ 254 odst. 2 tr. ř.). Ohledně ostatních osob (týká se to prakticky především obžalovaných) je rozsudek pravomocný.

Důsledné provedení této úpravy by mohlo vést např. k tomu, že odvolal-li se jeden ze spoluobžalovaných spolupachatelů trestného činu a byl v důsledku svého odvolání zproštěn z toho důvodu, že jednání, jehož se ve spolupachatelství s ostatními spoluobžalovanými dopustil, není vůbec trestným činem, nebo sice trestným činem je, ale mírnějším, než za jaký uznal soud prvního stupně, pak by sice toho, kdo se odvolal, zprostil soud obžaloby, nebo odsoudil pro mírnější trestný čin, ostatní by však zůstali odsouzeni podle původního rozsudku. A tak by byla v jedné a téže věci vydána vzájemně si odporující rozhodnutí.

Ochrana zákonných práv a zájmů osob, ohledně kterých je rozsudkem rozhodováno, by tak nebyla dostatečně účinně zajištěna. Nelze přehlédnout ani nepříznivý účinek, jaký by v těchto případech nezajištění nápravy týmž rozhodnutím mělo na výchovný účinek samotného rozhodnutí i na autoritu soudu v očích veřejnosti. (Co platí o odvolání, platí přiměřeně i o stížnosti a stížnosti pro porušení zákona.)

U obnovy řízení se neuplatňuje revizní princip. V těch případech však, kdy je podáván návrh na obnovu řízení ohledně jednoho z několika odsouzených, proti nimž se konalo společné řízení a o nichž se rozhodlo týmž rozsudkem, by mohlo dojít v případě neprosazení benefícia cohaesionis při povolení obnovy velmi snadno k téže situaci, jaká by při omezeném revizním principu platném u nás nastala u ostatních opravných prostředků, kdyby tam beneficium cohaesionis neplatilo.

V jedné a téže věci by došlo k odporujícím si rozhodnutím, jestliže důvod, který svědčí pro toho odsouzeného, ohledně kterého byl podán návrh, svědčí i pro ostatní. Náprava by musela být zjednávána i u těchto dalších osob cestou mimořádných opravných prostředků podávaných ohledně nich, a tak k nápravě by docházelo postupně. Nepříznivému účinku, jaký má vydání odporujících si rozhodnutí v jedné a téže věci, by se však čelilo opožděně poté, kdy nepříznivé účinky takového stavu se již projevily. Takový postup by byl v rozporu i s požadavky procesní ekonomie.

A tak jestliže se rozhoduje o odvolání, o stížnosti, o stížnosti pro porušení zákona, o návrhu na obnovu řízení v případech, kdy opravný prostředek byl omezen jen na některého nebo některé z těch, v jejichž věci se konalo společné řízení, pak musí příslušný soud při rozhodování o opravném prostředku vždy ex officio zkoumat, zda důvod, který prospívá tomu, ohledně něhož opravný prostředek byl podán, prospívá i ostatním, či nikoliv. Meze přezkoumávání vyčtené revizním principem se tak v důsledku této úpravy benefícia cohaesionis rozšiřují.

Tato naše úprava však neumožňuje opravné instanci zjednat nápravu v případech, kdy při přezkoumávání věci z hlediska použití benefícia cohaesionis zjistí, že pro uplatnění benefícia cohaesionis podle jeho dnešního vymezení podmínky nejsou, že však rozhodnutí nebo řízení mu předcházející ohledně toho, kdo opravný prostředek nepodal, trpí takovými nedostatky, že v případě, kdyby opravný prostředek ohledně něho podán byl, by muselo dojít v části, která se ho dotýká, ke zrušení rozhodnutí nebo ke změně rozhodnutí v jeho prospěch. Nezajišťuje tedy úprava důsledné napravení nesprávných rozhodnutí a důslednou ochranu zákonných práv a zájmů občanů, jichž se rozhodnutí přímo dotýká. To je její nedostatek.

Celospolečenský význam trestních věcí, nezbytnost zajistit mimo jiné také, aby nikdo nebyl nespravedlivě postižen, by proto vyžadovaly, aby tam, kde jde o společné řízení, měl opravný prostředek podaný jedním z těch, o nichž se koná společné řízení, takový účinek, jako by jej podali všichni.

Bylo by to také v souladu s tím, že se koná společné řízení. Jestliže platí pro hlavní líčení společné řízení, mělo by platit i pro řízení opravné. Daleko účinnějším způsobem by se tak mohlo prosadit to, co sleduje beneficium cohaesionis. Zajistilo by se tak v daleko větší míře než dosud spravedlivé rozhodnutí ohledně všech, o jejichž věcech se konalo společné řízení.

Závěr by tedy byl tento: Jestliže v případech společného řízení se věc dostane do opravné instance, pak by měla být přezkoumána vždy ohledně všech společníků. Přitom je třeba setrvat na zákazu reformace in peius z důvodů uvedených v oddílu II; kdyby tomu tak nebylo, pak by ten, kdo by chtěl podat opravný prostředek, mohl být postaven navíc ještě pod tlak společníků, aby opravný prostředek nepodával.

V občanském soudním řízení a v arbitrážním řízení se zřetelem na vymezení rozsahu přezkumné povinnosti opravné instance v nich (srov. oddíl I) není institut benefícia cohaesionis potřebný. Ve správním řízení se v důsledku podání odvolání přezkoumává vždy věc celá. Pochybnosti vznikající v přestupkovém řízení v tom směru, zda opravný prostředek podaný jedním účastníkem vede nutně k přezkoumání i těch částí rozhodnutí, které se týkají ostatních účastníků, by měly být odstraněny výslovným ustanovením. Kdyby se však připouštělo omezení jen na tu část rozhodnutí, která se týká toho účastníka, který opravný prostředek podal, pak by institut benefícia cohaesionis přicházel nutně v úvahu i zde.

IV. ROZSAH, VE KTERÉM SE NAPADENÉ ROZHODNUTÍ PŘI ZJIŠTĚNÉ VADĚ ZRUŠUJE

Výslovné ustanovení týkající se této problematiky obsahuje trestní řád v ustanovení § 258 odst. 2, § 259 odst. 2 pro odvolání, § 149 odst. 3, 4 pro stížnost, § 269 odst. 2 pro stížnost pro porušení zákona a § 284 odst. 1 pro obnovu řízení. Z těchto ustanovení vlastně vyplývá, že trestní řád vychází ze zásady, že se má rušit zásadně jen vadná část napadeného rozhodnutí a že původní rozhodnutí v bezvadné části má být zachováno. Takto postupovat lze samozřejmě jen v případě, kdy vadnou část napadeného rozhodnutí lze oddělit od částí ostatních. Zruší se tedy z výroků, které rozsudek obsahují, jen ten, který je vadný, a jestliže je vadná jen část tohoto výroku, pak jen tato část. Výslovně se však stanoví, že při zrušení výroku o vině, třeba jen částečném, je nutno zrušit celý výrok o trestu a i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad. Jestliže pak vada rozhodnutí záleží v tom, že v napadeném rozhodnutí některý výrok chybí nebo je neúplný, pak se napadené rozhodnutí neruší a chybějící výrok nebo výrok neúplný se doplní.

V ostatních procesech uvedené zásady, které se snaží zabránit zrušování původního rozhodnutí v částech, které se ukázaly správnými, nejsou tak výrazně formulovány jako v trestním řízení, ale jejich náznaky lze i v některých z nich vyvodit.

Podle ustanovení § 220 o. s. ř. je odvolací soud oprávněn změnit napadené rozhodnutí. Obecně se uznává, že nic nebrání tomu, aby odvolací soud vyhověl odvolání jen částečně a aby tam, kde je předmět řízení dělitelný, napadené rozhodnutí změnil pouze ve vadné části a ve zbývajících částech napadené rozhodnutí potvrdil. Je též možné, že odvolací soud napadené rozhodnutí částečně potvrdí a částečně zruší.¹⁴⁾

V řízení o obnově podle o. s. ř. se povolením obnovy neruší původní rozhodnutí; k jeho zrušení dochází teprve novým rozhodnutím o věci. Rámec nového projednání určuje rozhodnutí o povolení obnovy. Věc se tedy projedná znovu v takovém rozsahu, v jakém byla obnova povolena. Jestliže byla obnova povolena jen ohledně části původního rozhodnutí, není tedy možné jít při novém projednávání věci nad tuto část. Rozsudek se však musí týkat vždy celé věci, takže vydáním nového rozhodnutí se původní rozhodnutí ruší v celém rozsahu, tedy ve všech výrocích, a to i v těch, ohledně nichž obnova řízení povolena nebyla (§ 235 o. s. ř.).

Jestliže v občanském soudním řízení je podána stížnost pro porušení zákona a soud dojde k závěru, že zákon byl porušen napadeným rozhodnutím, vysloví to ve svém rozhodnutí a napadené rozhodnutí současně

¹⁴⁾ Srov. občanský soudní řád. Orbis, Praha 1970, díl 2, str. 101, str. 106.

zruší (§ 242 odst. 1); zruší však jen tu jeho část, která byla stížností napadena, a jen pokud, pokud jí byl zákon porušen. Tu část rozhodnutí, kterou zákon nebyl porušen, tedy nezrušuje. Samozřejmě se zrušením třeba jen částečným původního rozhodnutí je spojeno i zrušení výroku o nákladech řízení.

Velmi lakonický je zákon o hospodářské arbitráži. Podle jeho ustanovení § 41 příslušný orgán, který provádí přezkoumání, jestliže zjistí, že rozhodnutím byly porušeny předpisy nebo zásady hospodářské politiky ČSSR, může napadené rozhodnutí změnit nebo zrušit a přikázat spor k novému projednání anebo učinit jiné opatření. Použitá formulace nevylučuje postupovat tak, že napadené rozhodnutí se zruší jen ve vadné části, jestliže ji lze oddělit, a že jen v této části se nově rozhodne.

Správní řád se dotýká problematiky v ustanovení § 59. Podle něho odvolací orgán, jestliže zjistí, že odvolání je důvodné, napadené rozhodnutí buď změni nebo zruší. Ke zrušení dojde jen tehdy, jestliže nejsou dány předpoklady pro to, aby je sám změnil. Jestliže je v takovém případě třeba vydat nové rozhodnutí o věci, vrátí se věc orgánu prvního stupně, aby ji znovu projednal a rozhodl. Pokud jde o změnu rozhodnutí, připouští teorie, že odvolací orgán může např. ponechat výrok rozhodnutí beze změny a nahradit pouze odůvodnění jinými důvody. Změna může záležet např. též jen v pozměnění lhůty určené v napadeném rozhodnutí pro splnění uložené povinnosti.¹²⁾ Z toho se dá soudit, že se zastává názor, že při provádění změny rozhodnutí v těch případech, kdy je vadná jen jeho část, se provede změna jen této části a že v části, která je bezvadná, se napadené rozhodnutí ponechá v platnosti. Neruší se tedy v tomto případě rozhodnutí celé a nenahrazuje se rozhodnutím novým v celém rozsahu i v té části, kterou odvolací orgán shledal správnou.

Je však otázkou, zda se ve správním řízení v případě, kdy odvolací orgán nerozhoduje sám ve věci, ale vrací věc k novému projednání a rozhodnutí orgánu prvního stupně, musí zrušit vždy celé napadené rozhodnutí či jen tu jeho část, kterou považuje za vadnou. Pro odvolací řízení podle správního řádu platí jako zásada, že odvolací orgán má rozhodnout sám ve věci všude, kde to je jen možné. Za tím účelem je povinen v případech, kdy napadené rozhodnutí se opírá o nedostatečně zjištěný skutkový stav, doplněním řízení si opatřit spolehlivý podklad pro takové rozhodnutí.

Tato úprava umožňuje odvolacímu orgánu nepochybně ve většině případů rozhodnout ve věci. Z toho se dá soudit, že odvolací orgán bude věc vracet do prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí jen tehdy, kdy je třeba věc znovu projednat v celé šíři. V takovém případě pak zruší celé napadené rozhodnutí.

¹²⁾ Dílo cit v pozn. 1, str. 138.

Je možno tedy učinit závěr, že odvolací orgán, jestliže vrací věc orgánu prvního stupně, zrušuje vždy celé napadené rozhodnutí.

U obnovy řízení platí ve správním řízení stejně jako v občanském soudním řízení, že povolením obnovy se původní rozhodnutí neruší, že však rozhodnutím vydaným v řízení obnoveném se napadené rozhodnutí ruší vždy v celém rozsahu (§ 64 odst. 3 spr. ř.).

Při přezkoumávání rozhodnutí mimo odvolací řízení zruší nebo změní správní orgán napadené rozhodnutí, jestliže bylo vydáno v rozporu se zákonem, obecně závazným právním předpisem nebo obecně závazným nařízením (§ 65 spr. ř.). Ze snahy zákonodárce zajistit v těchto případech co nejvíce stabilitu správních rozhodnutí (srov. § 68 odst. 1 spr. ř. o časovém omezení práva zrušit nebo změnit napadené rozhodnutí, § 65 odst. 2 spr. ř. o povinnosti chránit práva nabytá v dobré víře) lze dovodit, že původní rozhodnutí, pokud je to jen možné, se má zachovat a že změna se provede, pokud to jen lze, nikoli tak, že původní rozhodnutí se nahradí v celém rozsahu novým, ale tak, že se změní jen jeho vadná část a jinak že se původní rozhodnutí nechá nedotčené. Domníváme se dále, že v souladu s touto tendencí by bylo, aby správní orgán, jestliže ruší napadené rozhodnutí, zrušil zásadně jen jeho vadnou část, jestliže ji lze oddělit od ostatních, a aby v ostatním původní rozhodnutí zachoval.

Jak patrně, prosazuje se v řízeních, o kterých pojednáváme (někdy výrazněji, někde méně výrazně) jako významný rys rozhodování opravné instance zásada, že tato instance se má omezit jen na zrušení vadné části rozhodnutí a že tedy nemá, jestliže je vadná jen část napadeného rozhodnutí, zrušovat rozhodnutí celé.

U řádných opravných prostředků je to odůvodněno požadavky procesní ekonomie, u mimořádných opravných prostředků kromě toho ještě požadavkem zabezpečení stability rozhodnutí a posílení právní jistoty.

Tyto požadavky platí obecně pro všechny druhy řízení. S tímto trendem je v jasném rozporu jen úprava obnovy řízení v občanském soudním řízení a ve správním řízení. Domníváme se však, že odchylka není důvodná a že přízpůsobení obecnému trendu by bylo i zde správné.

Závěr pro všechny druhy řízení a všechny opravné prostředky by byl ten, že v nich všech by měly být jasně formulovány tyto zásady:

1. Opravná instance se omezí jen na zrušení vadné části napadeného rozhodnutí, jestliže tato část rozhodnutí je oddělitelná od jeho ostatní části (ostatních výroků, ostatní části výroku).

2. Při zrušení určitého výroku je třeba zrušit vždy i další výroky rozhodnutí, které ve zrušeném mají svůj podklad.

3. Jestliže vada rozhodnutí záleží v tom, že některý výrok chybí nebo je neúplný, pak se napadené rozhodnutí neruší a chybějící výrok nebo výrok neúplný se doplní.

ПРИНЦИПЫ ПОСТАНОВЛЕНИЯ РЕШЕНИЙ В ПРОИЗВОДСТВЕ ПО ОБЖАЛОВАНИЮ

Резюме

Авторы обращают внимание прежде всего на объем, в котором вторая инстанция пересматривает обжалованное решение, и приходят к заключению, что:

а) Для всех видов производства является общим то, что пересмотру подвергается всегда не только вывод, а также предшествующее ему производство.

б) Разница между отдельными видами производства с точки зрения пределов пересмотра обжалованного решения (его выводов) в силу общих форм обжалования, указанных в пункте 1, обоснована характером дел в отдельных производствах рассматриваемых и разрешаемых.

С теоретической точки зрения целесообразно всвесить то, если в административном производстве — в случае, когда оно носит характер рассмотрения и разрешения споров — не следовало бы установить пределы пересмотра решений таким же способом, что и в гражданском судопроизводстве.

Далее целесообразно во всех видах решения определить регулирование объема обязанности по пересмотру одинаковым образом для тех дел, правильное решение которых представляет собой общественный интерес, или там, где такой интерес является преобладающим. Это, по сути дела, означает последовательное продвижение регулирования, имеющего силу для пересмотра решения по существу в области гражданского судопроизводства и административного производства, также в области уголовного производства. Другое регулирование уголовно-процессуального кодекса, ограничивающее объем права пересмотра только лицом, относительно которого обжалование реализуется, не кажется обоснованным.

анализ отдельных процессов и их подхода к вопросу запрета поворота к худшему они приходят к следующему заключению:

Запрет поворота к худшему вообще не применяется в административном и арбитражном производствах, в гражданском судопроизводстве по делам,

а) по которым можно возбудить производство также без заявления,

б) в случае производства после разрешения возобновления дела или после отмены решения путем жалобы на нарушение закона (в данном случае также там, где можно возбудить дело только по заявлению) и после успешного иска о недействительности мировой сделки в соответствии с § 99 ч. 3 ГПК,

в) по которым следствием применения средства для исправления порочного решения является отмена первоначального решения, так что после его применения дело по сути касается не пересмотра первоначального решения, а нового производства.

Запрет поворота к худшему имеет силу в уголовном производстве в случае всех средств обжалования, в гражданском судопроизводстве, в производстве по обжалованию и в производстве по возражениям против вексельного (чекового) приказа о платеже (здесь заявлением возражений приказ о платеже не отменяется, так что дело касается по сути пересмотра постановленного решения на основании возражений).

Возникает вопрос, если отличающееся регулирование в области уголовного про-

изводства и в гражданском судопроизводстве является обоснованным. В гражданском судопроизводстве, в производстве по обжалованию несомненно да. Его предметом в рассматриваемых случаях являются дела, которые находятся полностью в распоряжении сторон. Когда ответчик решением доволен, когда он согласен производить исполнение в соответствии с решением, что он выразил неприменением обжалования, то нет причины его положение улучшать и положение обжалующего ухудшать. Вопросом, однако, остается то, если в такой ситуации правильным является регулирование, имеющее силу в гражданском судопроизводстве в случае возобновления дела. Там истец добивается разрешения возобновления дела несомненно потому, что он считает, что в результате заявленного недостатка дело было решено не в его пользу (и, собственно говоря, он только тогда, когда им доказываются такие факты, которые могут повлечь за собой более благоприятное решение для него, может подать заявление о возобновлении дела — § 288 ГПК), а когда возобновление разрешено, то потом здесь хотя бы с данной точки зрения нет причины действовать другим образом, чем в случае обжалования. Новелла гражданского процессуального кодекса в связи с определенным продвижением запрета поворота к худшему в случае обжалования, то же самое должна была провести также в случае возобновления. Другим, конечно, является положение в случае жалобы на нарушение закона. Здесь дело полностью находится вне распоряжения сторон, дело касается того, чтобы устранить нарушение закона, несмотря на то, если и которому участнику производства это будет в пользу или в ущерб. Запрет поворота к худшему следовало в гражданском судопроизводстве с учетом предмета производства применять более последовательно, чем до сих пор, а именно путем его распространения также на возобновление дела.

г) Следующей основной проблемой, которой авторы уделяют свое внимание, является *beneficium cohaesionis*. Этот институт применяется только в уголовном производстве. В этой области он в производстве по обжалованию, жалобе и жалобе на нарушение закона (§ 254, § 150, § 269 УПК) является следствием и необходимым сопровождением ограниченного принципа ревизии (ср. раздел I, А п. 2). Пределы пересмотра, указанные принципом ревизии, таким образом, вследствие *beneficiae cohaesionis* расширяются.

Такое регулирование, однако, не позволяет институту обжалования принять меры для устранения допущенных ошибок в случаях, когда при пересмотре дела с точки зрения применения *beneficiae cohaesionis* им устанавливается, что для применения *beneficiae cohaesionis* в соответствии с его имеющимся определением условия не имеются, что, однако, решение или производство последнему предшествующее относительно того, кто средств обжалования не использовал, страдают такими недостатками, что в случае применения средства обжалования в части, которая касается его, должна произойти отмена решения или изменение решения в его пользу. Регулирование, таким образом, не обеспечивает последовательного исправления неправильных решений и последовательной защиты законных прав и интересов граждан, которых решение непосредственно касается. Это его недостаток. Общественное значение уголовных дел, необходимость обеспечить между прочим также то, чтобы никто не подвергнулся несправедливому наказанию, требуют поэтому, чтобы там, где дело касается совместного производства, средство обжалования, использованное одним из лиц, в отношении которых ведется совместное производство, создавало такое положение, как будто оно использовано всеми. Это находилось бы также в соответствии с тем, что происходит совместное производство. Когда для судебного заседания по делу имеет силу совместное производство, то оно должно иметь силу также для производства по обжалованию. Судам с апелляционным про-

изводстве до некоторой степени прибавилось бы работы. Вовсе, однако, не столько, чтобы только это обстоятельство могло стать аргументом против введения неограниченного принципа ревизии. Гораздо более действенным образом можно продвинуть то, что преследует *beneficium cohaesionis*, вследствие чего в гораздо большей степени, чем до сих пор, обеспечивалось бы справедливое решение относительно всех, по делам которых велось совместное производство.

Когда, таким образом, в случаях совместного производства дело попадает во вторую инстанцию, то всегда следует пересмотреть его по отношению ко всем соучастникам. При этом нужно настоять на запрете поворота к худшему по причинам, указанным в разделе II работы; в обратном случае желающий применить средство обжалования мог бы подвергнуться кроме того еще нажиму соучастников, чтобы средство обжалования не применить.

В гражданском судопроизводстве и арбитражном производстве с учетом определения объема обязанности второй инстанции по пересмотру; в них (ср. раздел I работы) не нужно *beneficium cohaesionis* принимать во внимание. Это имеет силу также по отношению к административному производству; сомнения возникающие в производстве по взысканиям в том смысле, если средство обжалования, примененное одним участником, неизбежно ведет также к пересмотру тех частей решения, которые касаются других участников, следует устранить определенным положением. Ежели, однако, допустить ограничение только той частью решения, которая касается участника, применившего средство обжалования, то институт *beneficium cohaesionis* обязательно следовало бы принять во внимание также здесь.

В заключении авторы уделяют внимание объему, в котором обжалованное решение в случае обнаруженного недостатка отменяется, и они приходят к мнению, что заключение, имеющее силу для всех видов производства и для всех средств обжалования, сводится к тому, что в них во всех нужно четко сформулировать следующие принципы:

1. вторая инстанция ограничивается только отменой порочной части обжалованного решения, если эта часть решения отделима от остальной его части (остальных выводов), остальной части вывода).
2. В случае отмены определенного вывода следует отменить всегда также те другие выводы решения, которые основаны на отмененном выводе.
3. Когда недостаток решения состоит в том, что определенный вывод отсутствует или является неполным, то обжалованное решение не отменяется, а отсутствующий вывод или неполный вывод дополняются.

DIE GRUNDSÄTZE DER ENTSCHEIDUNGSTÄTIGKEIT IM RECHTSMITTELVERFAHREN

Resumé

Die Verfasser beschäftigen sich vor allem mit dem Umfang, in dem die Institution des Rechtsmittels die angefochtene Entscheidung überprüft, und gelangen zur Schlußfolgerung, daß

a) allen Verfahrensarten gemeinsam ist, daß im Rechtsmittelverfahren immer nicht bloß der Ausspruch, sondern auch das ihm vorangehende Verfahren überprüft wird;

b) die Unterschiede zwischen den einzelnen Arten des Verfahrens, soweit es um die Grenzen der Überprüfung der angefochtenen Entscheidung (ihres Ausspruchs) als Folge der ordentlichen Rechtsmittel, die unter Punkt a) angeführt sind, geht, sind begründet im Charakter der Sachen, über die in den einzelnen Verfahrensarten verhandelt und entschieden wird.

Vom theoretischen Gesichtspunkt aus beurteilt, wäre es richtig zu erwägen, ob im Verwaltungsverfahren, soweit es den Charakter des Handelns und Entscheidens über Rechtsstritte hat, die Grenzen für die Überprüfung von Entscheidungen nicht ebenso bestimmt sein sollten wie im Zivilgerichtsverfahren.

Weiters wäre es richtig, die Regelung des Umfanges der Überprüfungspflicht in allen Verfahrensarten in gleicher Weise zu bestimmen für jene Fälle, wo die richtige Entscheidung im gesamtgesellschaftlichen Interesse ist oder wo ein solches Interesse überwiegt. Das würde bedeuten, im Wesentlichen auch im Strafverfahren, sobald es um die Überprüfung einer Entscheidung geht, konsequent die Regelung durchzusetzen, die für solche Fälle im Zivilgerichtsverfahren und im Verwaltungsverfahren gilt. Die abweichende Regelung der Strafprozeßordnung, die den Umfang des Überprüfungsrechts bloß auf die Person beschränkt, bezüglich deren die Berufung eingebracht wurde, erscheint keineswegs begründet.

c) Weiters schenken die Verfasser ihre Aufmerksamkeit dem Prinzip des Verbotes der *reformatio in peius* zu. Nach einer Analyse der einzelnen Prozesse und ihres Herangehens an die Frage eines derartigen Verbotes gelangen sie zu nachstehenden Schlußfolgerungen:

Das Verbot der *reformatio in peius* kommt überhaupt nicht zur Geltung im Verwaltungsverfahren und im Arbitrageverfahren (Vertragsgerichtsverfahren), im Zivilgerichtsverfahren in den Fällen,

a) in denen das Verfahren auch ohne Antrag eröffnet werden kann;

b) des Verfahrens, das nach Bewilligung der Wiederaufnahme oder nach Aufhebung einer Entscheidung im Wege der Beschwerde wegen Verletzung des Gesetzes (zur Wahrung des Gesetzes) durchgeführt wird (in diesem Falle auch dort, wo das Verfahren nur auf Antrag eröffnet werden kann) und aufgrund einer erfolgreichen Klage wegen Ungültigkeit eines Vergleiches laut § 99 Abs. 3 ZPO;

c) in denen die Folge der Geltendmachung des zur Berichtigung einer fehlerhaften Entscheidung gegebenen Mittels die Aufhebung der ursprünglichen Entscheidung ist, so daß nach seiner Einreichung es eigentlich nicht um die Überprüfung der Entscheidung geht, die aufgrund der geltend gemachten Einwendungen herausgegeben wurde, sondern um die Durchführung eines neuen Verfahrens.

Das Verbot der *reformatio in peius* gilt im Strafverfahren bei allen Rechtsmitteln,

im zivilgerichtlichen Verfahren im Verfahren über die Berufung und im Verfahren über die Einwendungen gegen einen Wechsel- (Scheck-) Zahlungsauftrag (hier wird infolge der Überreichung von Einwendungen der Zahlungsauftrag nicht aufgehoben, so daß es eigentlich um die Überprüfung der Entscheidung geht, die aufgrund der geltend gemachten Einwendungen herausgegeben wurde).

Es ergibt sich die Frage, ob die unterschiedliche Regelung im Strafverfahren und im Zivilgerichtsverfahren begründet ist. Im Zivilgerichtsverfahren, im Verfahren über die Berufung, zweifellos ja. Sein Gegenstand sind in den Fällen, um die es sich handelt, Angelegenheiten, die durchaus der Disposition der Parteien unterliegen. Falls der Gegner selbst mit der Entscheidung zufrieden ist, falls er zur Leistung laut dem Urteil bereit ist, was er dadurch, daß er keine Berufung einbrachte, zu verstehen gab, besteht keinerlei Grund dafür, seine Position zu verbessern und die Position desjenigen, der Berufung einlegte, zu verschlechtern. Es ist jedoch fraglich, ob in dieser Situation die im Zivilgerichtsverfahren geltende Regelung bezüglich der Wiederaufnahme des Verfahrens richtig ist. Dort strebt der Antragsteller die Bewilligung zur Wiederaufnahme klarer Weise deshalb an, weil er der Meinung ist, daß infolge eines geltend gemachten Mangels zu seinen Ungunsten entschieden wurde (und eigentlich nur dann, wenn er solche Tatsachen nachweist, die eine für ihn günstigere Entscheidung herbeiführen können, ist er in der Lage den Antrag auf Wiederaufnahme des Verfahrens laut § 288 ZPO zu stellen), und wenn die Wiederaufnahme bewilligt wird, dann besteht hier wenigstens von diesem Gesichtspunkt aus kein Grund dafür, anders vorzugehen als bei der Berufung. Die Novelle zur Zivilprozeßordnung hätte, sobald sie das eindeutige Verbot der reformatio in peius bei der Berufung durchsetzte, ebenso auch bei der Wiederaufnahme vorgehen sollen. Anders ist die Situation jedoch im Falle der Beschwerde wegen Verletzung des Gesetzes. Hier ist die Angelegenheit zur Gänze außerhalb des Dispositionsbereiches der Parteien und es geht darum, die Gesetzesverletzung zu beseitigen, und zwar ohne Rücksicht darauf, ob und welchem Teilnehmer am Verfahren dies zum Vorteil oder zum Nachteil gereichen wird. Das Verbot der reformatio in peius sollte im Zivilgerichtsverfahren mit Rücksicht auf den Gegenstand des Verfahrens konsequenter als bisher durchgesetzt werden, und zwar durch seine Ausdehnung auf die Wiederaufnahme.

d) Ein weiteres grundlegendes Problem, dem die Verfasser ihre Aufmerksamkeit zuwenden, ist das *beneficium cohaesionis*. Das Institut des *beneficium cohaesionis* kommt nur im Strafverfahren zur Geltung. Es ist dort im Verfahren über die Berufung, die Beschwerde und die Beschwerde wegen Verletzung des Gesetzes (§ 254, § 150, § 289 StPO) Folge und unerläßliche Begleiterscheinung des beschränkten Revisionsprinzips (vgl. Abteilung I, A Punkt 2). Die durch das Revisionsprinzip gezogenen Grenzen der Überprüfung werden so infolge des *beneficium cohaesionis* erweitert.

Diese unsere Regelung ermöglicht jedoch der Rechtsmittelinstanz keine Abhilfe in Fällen, wo sie bei der Überprüfung der Sache vom Gesichtspunkt der Anwendung des *beneficium cohaesionis* aus feststellt, daß zur Geltendmachung des *beneficium cohaesionis* nach der gegenwärtigen Abgrenzung die Bedingungen nicht gegeben sind, daß aber die Entscheidung oder das ihr vorhergehende Verfahren in bezug auf denjenigen, der das Rechtsmittel nicht einbrachte, solche Mängel ausweisen, daß es im Falle, daß das Rechtsmittel im bezug auf ihn eingebracht worden wäre, in jenem Teil, der ihn betrifft, zur Aufhebung der Entscheidung oder zur Abänderung der Entscheidung zu seinen Gunsten kommen müßte. Die Regelung garantiert also keineswegs die konsequente Abhilfe bezüglich unrichtiger Entscheidungen und den

konsequenten Schutz der gesetzlichen Rechte und Interessen der Bürger, die von der Entscheidung direkt berührt werden. Darin besteht ihr Mangel. Die gesamtgesellschaftliche Bedeutung der Strafsachen, die Notwendigkeit, unter anderem auch sicherzustellen, daß niemand ungerechter Weise in Mitleidenschaft gezogen wird, würden also erfordern, daß dort, wo es um ein gemeinsames Verfahren geht, das Rechtsmittel, das von einer jener Personen, die das gemeinsame Verfahren betrifft, eingebracht wurde, einen solchen Stand der Dinge herbeiführt, als ob das Rechtsmittel von allen eingebracht worden wäre. Das würde auch der Tatsache, daß ein gemeinsames Verfahren stattfindet, entsprechen. Wenn für die Hauptverhandlung das gemeinsame Verfahren gilt, dann sollte es auch für das Rechtsmittelverfahren Geltung haben. Die Gerichte hätten dann im Rechtsmittelverfahren zwar etwas mehr Arbeit. Aber bei weitem nicht soviel, daß dieser Umstand allein einen Grund gegen die Einführung des unbegrenzten Revisionsprinzips darstellen könnte. Auf weitaus wirksamere Weise könnte dann durchgesetzt werden, was der Zweck des *beneficium cohaesionis* ist, in weitaus größerem Maß als bisher könnte dann bezüglich aller jener, über deren Angelegenheit das gemeinsame Verfahren stattfand, eine gerechte Entscheidung sichergestellt werden.

Wenn also in den Fällen eines gemeinsamen Verfahrens die Sache zur Rechtsmittelinstanz gelangt, dann sollte sie immer bezüglich sämtlicher Streitgenossen überprüft werden. Dabei ist auf dem Verbot der *reformatio in peius* aus den im Abteil II der Arbeit angeführten Gründen zu beharren; anderenfalls könnte derjenige, der zur Einbringung des Rechtsmittels entschlossen ist, noch dazu dem Druck seiner Streitgenossen mit dem Ziel, das Rechtsmittel nicht einzubringen, ausgesetzt sein.

Im Zivilgerichtsverfahren und im Arbitrageverfahren ist es mit Rücksicht darauf, daß die Überprüfungspflicht der Rechtsmittelinstanz nur begrenzten Umfang hat, nicht nötig (vgl. Abteilung I der Arbeit), Erwägungen über das *beneficium cohaesionis* anzustellen. Das gilt ebenso auch vom Verwaltungsverfahren; Zweifel, die im Verfahren wegen Übertretungen entstehen können in der Richtung, ob das im Namen eines Beteiligten überreichte Rechtsmittel notwendiger Weise zur Überprüfung auch jener Teile der Entscheidung führen muß, die die übrigen Beteiligten betreffen, sollten durch eine ausdrückliche Bestimmung beseitigt werden. Wenn aber die Beschränkung bloß auf jenen Teil der Entscheidung, der den Beteiligten, der das Rechtsmittel eingebracht hat, betrifft, zulässig sein sollte, dann käme notwendiger Weise auch hier das *beneficium cohaesionis* in Betracht.

Im Schlußteil beschäftigen sich die Autoren mit dem Umfang, in dem die angefochtene Entscheidung bei Feststellung eines Mangels aufzuheben ist, und gelangen zur Ansicht, daß die für sämtliche Verfahrensarten und für sämtliche Rechtsmittel geltende Schlußfolgerung die wäre, daß in allen Fällen die folgenden Grundsätze klar formuliert werden sollten:

1. Die Rechtsmittelinstanz beschränkt sich bloß auf die Aufhebung eines Teiles der angefochtenen Entscheidung, falls dieser Teil der Entscheidung sich von ihrem übrigen Teil (von den übrigen Aussprüchen, von dem übrigen Teil des Ausspruches) abtrennen läßt.

2. Bei der Aufhebung eines bestimmten Ausspruches müssen immer auch die weiteren Aussprüche der Entscheidung aufgehoben werden, für die der aufgehobene Teil die Grundlage bildet.

3. Falls der Mangel der Entscheidung darin besteht, daß irgendein Ausspruch fehlt oder unvollständig ist, wird die angefochtene Entscheidung nicht aufgehoben und der fehlende Ausspruch oder der unvollständige Ausspruch wird ergänzt.